

УДК 336.77

Тетяна Богданівна СТЕЧИШИН

Татьяна Богдановна СТЕЧИШИН

Tetiana Bohdanivna STECHYSHYN

кандидат економічних наук, доцент кафедри банківської справи

Тернопільський національний економічний університет

кандидат экономических наук, доцент кафедры банковского дела

Тернопольский национальный экономический университет

PhD in Economics, Associate Professor of the department of Banking

Ternopil National Economic University

E-mail: tanya_stechyshyn@ukr.net

**СУЧАСНІ БАНКІВСЬКІ МЕТОДИКИ ВИЗНАЧЕННЯ
КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА – ФІЗИЧНОЇ
ОСОБИ**

**СОВРЕМЕННЫЕ БАНКОВСКИЕ МЕТОДИКИ ОЦЕНКИ
КРЕДИТОСПОСОБНОСТИ ЗАЕМЩИКА – ФИЗИЧЕСКОГО
ЛИЦА**

**MODERN BANKING METHODS OF DETERMINING THE
CREDITWORTHINESS OF BORROWERS – INDIVIDUALS**

Ключові слова: *кредитний скоринг, оцінка кредитоспроможності позичальника, андеррайтинг, кредитна історія, якісні показники, кількісні показники.*

Ключевые слова: *кредитный скоринг, оценка кредитоспособности заемщика, андеррайтинг, кредитная история, качественные показатели, количественные показатели.*

Keywords: *credit scoring, the borrower's credit rating, underwriting, credit history, quality indicators, quantitative indicators.*

Jel: D12 G21

Постановка проблеми. Головним джерелом доходів банківських установ є кредитні операції, якісне проведення яких залежить від ретельно проведеної оцінки кредитоспроможності позичальника. Неякісно проведена оцінка може привести до неповернення кредиту, що в свою чергу здатне порушити ліквідність банку і в кінцевому рахунку призвести до банкрутства кредитної організації. Від цього залежить і стійкість банківської системи в цілому. Це обумовлює актуальність обраної теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні дослідженню проблем оцінки кредитоспроможності позичальників – фізичних осіб присвячені праці величезної кількості науковців і практиків у банківській сфері. Це зокрема вітчизняні науковці Бучко І. Є., Внукова Н. М., Волик Н. Г., Герасимович А. М., Кришталь Г. О, Сороківська З. К., Цугунян А. М. [1-8], які досліджують питання оцінки кредитоспроможності у кризовий період та умовах мінливості економічних умов. Їхній науковий доробок сприяє наданню більш якісних банківських послуг та поверненню довіри до банківської системи України. Саме зміни у роботі банківської системи країни, пристосування її до нових макроекономічних умов господарювання потребують подальших ґрунтовних досліджень.

Постановка завдання. Метою статті є аналіз різноманітних методик оцінки кредитоспроможності позичальника – фізичної особи з точки зору її доцільності застосування при наданні різних видів кредитів, обґрунтування шляхів удосконалення оцінки кредитоспроможності позичальника в банку, а також подання рекомендацій щодо найефективнішого методу провадження такої оцінки в практичній діяльності банківської установи.

Виклад основного матеріалу. Для українських банків оцінка кредитоспроможності позичальника-фізичної особи набуває особливого значення, оскільки їхні кредитні портфелі характеризуються високим рівнем простроченої, пролонгованої і безнадійної заборгованостей, надмірною концентрацією кредитного ризику.

Таблиця 1

Основні показники банківської системи України [6]

№ з/п	Назва показника	01.01. 2010	01.01. 2011	01.01. 2012	01.01. 2013	01.01. 2014	01.01. 2015	01.09. 2015#
1	2	5	6	7	8	9	10	11
1.	Кредити надані	747 348	755 030	825 320	815 327	911 402	1 006 358	929 603
	з них:							
1.1	кредити, що надані суб`єктам господарювання	474 991	508 288	580 907	609 202	698 777	802 582	761 509
1.2	кредити, надані фізичним особам	222 538	186 540	174 650	161 775	167 773	179 040	144 808

Частка проблемних кредитів в українській банківській системі в січні-квітні збільшилася з 19% до 25,5% [7].

Нині діяльність банківських установ з приводу оцінювання кредитоспроможності регламентується «Положенням про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями», затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 25.01.2012 № 23. Згідно цього нормативного акту під кредитоспроможністю розуміють наявність у боржника (контрагента банку) передумов для проведення кредитної операції і його спроможність повернути борг у повному обсязі та в обумовлені договором строки [8].

При визначенні кредитоспроможності позичальника, як правило, треба брати до уваги такі фактори:

- діє- і правоздатність позичальника для здійснення кредитної угоди;
- його моральний вигляд, репутація;
- наявність забезпечення позики;
- здатність позичальника отримувати дохід [10, с.57].

Оцінка кредитоспроможності позичальника – фізичної особи визначається за результатами аналізу кількісних показників (економічна кредитоспроможність) та якісних характеристик (особиста кредитоспроможність), підтверджених відповідними документами і

розрахунками. Під час розгляду питання про надання кредиту і надалі в процесі обслуговування боргу банк має обрати для аналізу ті показники, які так чи інакше можуть вплинути на виконання зобов'язань за кредитом. Потрібно також визначити рівень імовірного впливу обраних показників на кредитоспроможність позичальника, встановивши для кожного з них нормативні значення та відповідні бали значущості (вагові коефіцієнти).

Таблиця 2

Напрями оцінки кредитоспроможності позичальника*

ОЦІНКА КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПОЗИЧАЛЬНИКА	
ЯКІСНІ ПОКАЗНИКИ	КІЛЬКІСНІ ПОКАЗНИКИ
<ul style="list-style-type: none"> ✓ загальний матеріальний стан клієнта (наявність майна: нерухомості, цінних паперів, банківських вкладів, транспортних засобів та ін.); ✓ соціальна стабільність (постійна робота, сімейний стан, ділова репутація); ✓ вік і стан здоров'я клієнта; ✓ кредитна історія (інтенсивність користування банківськими кредитами у минулому та своєчасність їх погашення, користування іншими банківськими послугами). 	<ul style="list-style-type: none"> ✓ сукупний чистий дохід (щомісячні очікувані сукупні доходи, зменшені на сукупні витрати та зобов'язання) та прогноз на майбутнє; ✓ накопичення на рахунках в банку; ✓ коефіцієнти, які характеризують поточну платоспроможність позичальника і його фінансові можливості виконати (зобов'язання за кредитною угодою: співвідношення сукупних доходів і витрат, сукупного чистого доходу за місяць і щомісячного внеску за кредитом і відсотками за ним); ✓ забезпечення (застава рухомого та нерухомого майна, наявність страхових полісів, можливість передавання права власності на об'єкт кредитування) та рівень його ліквідності.

* складено автором за даними [5, с. 314; 8].

Важливе значення при оцінці кредитоспроможності для банку має інформаційна база. Первинна інформація одержується банком із таких документів:

- заявки на отримання кредиту;
- паспорт, на основі якого працівник банку визначає місце проживання по останній адресі, вік, сімейний стан і наявність дітей;
- довідки з місця роботи, де повинно бути вказано: середньомісячна заробітна плата (за останні 6 місяців), сума прибуткового і інших податків які

щомісячно сплачує позичальник, стаж роботи на підприємстві, сума обов'язкових щомісячних відрахувань (аліменти, страхові внески);

– книжки по розрахунках плати за квартиру і комунальні послуги;

– документи які підтверджують прибутки по вкладах в банках і цінним паперам.

Для оцінки кредитоспроможності фізичних осіб банками використовуються наступні методики:

- ❖ методика визначення платоспроможності;
- ❖ андеррайтинг;
- ❖ оцінка кредитної історії;
- ❖ скорингові моделі.

Згідно з методикою — **визначення платоспроможності** — визначається коефіцієнт витрат (Кв), який характеризує поточний фінансовий стан позичальника і показує частку щомісячних витрат позичальника в його доході [10, с. 58].

Коефіцієнт витрат розраховується на основі даних про доходи й витрати, наданих позичальником у заявці на кредит і підтверджених документально. Середньомісячні сукупні доходи розраховуються шляхом визначення середньоарифметичного значення сукупних доходів, отриманих і підтверджених позичальником. Розрахунковий період містить у собі 12 останніх місяців, за винятком випадків надання позичальником, що здійснює підприємницьку діяльність без утворення юридичної особи, декларації про доходи, коли за розрахунковий приймається останній податковий період.

2. Порівнюється Кв із нормативним значенням. Чим менше значення коефіцієнта Кв, тим кращий фінансовий стан позичальника. Якщо частка щомісячних витрат позичальника в його доході становить більше 40% (коефіцієнт $K_v > 0,4$) подальший розгляд питання про надання кредиту припиняється.

3. На третьому етапі аналізу визначається коефіцієнт платоспроможності Кп (табл. 3) залежно від рейтингу позичальника, визначеного згідно значення коефіцієнта витрат.

Таблиця 3

Визначення коефіцієнта платоспроможності позичальника [10, с. 58]

Коефіцієнт Кв (інтервал значень)	Рейтинг позичальника		
	1	2	3
0,20 та менше	0,35	0,30	0,25
Від 0,21 до 0,25	0,30	0,25	0,20
Від 0,26 до 0,30	0,25	0,20	0,15
Від 0,31 до 0,35	0,20	0,15	0
Від 0,36 до 0,40	0,15	0	0

Залежно від коефіцієнта платоспроможності позичальникові присвоюється категорія на момент видачі кредиту (табл. 4).

Таблиця 4

Визначення категорії позичальника [10, с. 59]

Коефіцієнт платоспроможності Кп	Категорія позичальника
0,35	1 – відмінна
0,30-0,25	2 – добра
0,25-0,15	3 – задовільна
0	4 – незадовільна

Позичальникам, віднесеним до 4 категорії, кредит не надається.

Оцінка поточної платоспроможності позичальника може проводитися за такими показниками [3]:

Коефіцієнт РТІ (Payment-to-income Ratio) - платіж до доходу, який розраховується так:

$$РТІ = \text{ПКщ} / \text{Дщ} ,$$

де ПКщ – сума щомісячних платежів за кредитом, яка містить суму внеску за основним боргом, відсотки і комісію за кредитом та інші платежі відповідно до умов кредитного договору;

Дщ – сума щомісячних доходів фізичної особи, яка визначається на підставі розміру заробітної плати за вирахуванням податків, розміру допомоги на дітей, розміру пенсії та інших доходів. Підтвердженням доходів клієнта

можуть бути податкові декларації попереднього періоду, довідка з місця роботи про отримані доходи або інші документи.

Показники **РТІ** не мають перевищувати:

- для кредитів у національній валюті при доході в національній валюті 40 %;
- для кредитів у національній валюті при доході в іноземній валюті 45 %;
- для кредитів в іноземній валюті при доході в іноземній валюті 40 %;
- для кредитів в іноземній валюті при доході в національній валюті 30 %.

Коефіцієнт ОТІ (Obligations-to-Income Ratio)- зобов'язання до доходу, який розраховується так:

$$\text{ОТІ} = \text{Пщ} / \text{Дщ} ,$$

де Пщ – сума всіх щомісячних платежів позичальника, яка складається з поточних витрат фізичної особи, внесків за страхуванням, квартирної плати та інших витрат. Показники ОТІ не мають перевищувати:

- для кредитів у національній валюті при доході в національній валюті 50 %;
- для кредитів у національній валюті при доході в іноземній валюті 55 %;
- для кредитів в іноземній валюті при доході в іноземній валюті 50 %;
- для кредитів в іноземній валюті при доході в національній валюті 40 %.

Коефіцієнт платоспроможності позичальника - фізичної особи (КП) визначається за формулою:

$$\text{КПфо} = \text{Дщ} / (\text{ПКщ} + \text{Пщ}) ,$$

Значення коефіцієнта платоспроможності має бути більше за 1.

При іпотечному кредитуванні фізичних осіб основний спосіб зниження кредитного ризику банку — це **проведення андеррайтингу позичальника** [3].

Процедура андеррайтингу (рис. 1) здійснюється за такими основними напрямками аналізу зібраної і документально підтвердженої інформації про позичальника:

- оцінка платоспроможності потенційного позичальника - здатності вчасно погасити кредит - на основі аналізу його доходів і витрат;

- оцінка готовності позичальника погасити кредит, тобто його кредитної дисципліни, на основі аналізу його кредитної історії;

- оцінка достатності готівкових грошових коштів, якими володіє потенційний позичальник для виплати початкового внеску на покупку житла і оплати всіх інших необхідних витрат по здійснюваних операціях;

- оцінка достатності забезпечення повернення кредиту, що припускає визначення співвідношення суми цього кредиту і оціночної вартості придбаного житлового майна, укладення про інженерно-технічному стані житлового об'єкта та проведення юридичної експертизи правовстановлюючих документів на предмет іпотеки.

Після проведення процедури з оцінки ймовірності погашення кредиту експерт з андерайтингу готує для кредитного комітету банку звіт про результати андерайтингу, в якому містяться проекти рішень, що стосуються конкретного позичальника:

- надати кредит даному клієнту, із зазначенням суми кредиту, строків та умов погашення;

- відмовити в кредиті, із зазначенням підстав для відмови;

- провести додатковий аналіз інформації про позичальника, з можливою модифікацією первинних умов кредиту.

Рис. 1. Алгоритм проведення андеррайтингу позичальника

ПРОВЕДЕННЯ АНДЕРАЙТИНГУ ПОЗИЧАЛЬНИКА

У разі позитивного рішення банк повідомляє позичальнику про порядок і терміни укладання кредитної угоди, включаючи процедуру оформлення кредиту і договору іпотеки. Позичальнику повідомляються остаточні параметри кредиту, тобто сума кредиту, терміни та умови його погашення.

Юридична служба банку контролює правильність укладення всіх договорів, а також порядку їх оформлення, передбаченого законодавством та інструкціями банку.

Оцінюючи методику андеррайтингу, можна зробити висновок, що тут застосовується системний підхід до аналізу позичальника. Позитивна сторона цієї методики — можливість банку виробити до будь-якого потенційного позичальника індивідуальний підхід, за якого буде враховано необхідну кількість характеристик. Серед недоліків цієї оцінки — трудомісткість її виконання, що потребує особливої кваліфікації банківських працівників.

Оцінка кредитної історії позичальника банку передбачає, що для визначення кредитоспроможності клієнта вивчають як місячні доходи, так і витрати позичальника. Доходи, як правило, визначаються за трьома напрямками: доходи від заробітної плати; доходи від заощаджень та цінних паперів; інші доходи.

Одним з основних показників, що визначають можливість видачі кредиту, є фінансова та соціальна стабільність позичальника. При всіх рівних умовах перевага надається клієнту, який має більш достатні для погашення кредиту стабільні витрати, а також тривалий стаж роботи на підприємстві, в організації і більш тривале проживання за даною адресою.

Одним із перспективних напрямів оцінки кредитоспроможності позичальника - фізичної особи є використання **системи кредитного скорингу**, яка базується на бальній оцінці факторів кредитного ризику.

Кредитний скоринг (від англ. *score* – бал, оцінка), який забезпечує гнучкий інструментарій оцінювання кредитних ризиків і можливість автоматизації процесу прийняття кредитних рішень [7, с. 41]. Інформаційні системи кредитного скорингу, на основі порівняльного аналізу даних з кредитної історії

існуючих позичальників та аналогічних даних претендентів на позику, дозволяють визначити інтегральну бальну оцінку кредитоспроможності (надійності) потенційних позичальників. Метою кредитного скорингу є оптимізація прийняття рішень із надання банківських кредитів.

Іншими словами скоринг є математичною або статистичною моделлю, за допомогою якої на основі кредитної історії попередніх клієнтів банк намагається визначити, наскільки велика ймовірність того, що конкретний потенційний позичальник поверне кредит у визначений строк. Суть скорингу полягає в тому, що кожному параметру, що характеризує позичальника, надається реальна оцінка в балах. У спрощеному вигляді скорингова модель — це зважена сума визначених характеристик позичальника: вік, сімейний стан, місце роботи, дохід та багато інших факторів. Основне завдання скорингу полягає не лише в тому, щоб з'ясувати, чи спроможний клієнт повернути кредит та виплатити відсотки чи ні, але і ступінь надійності та обов'язковості потенційного позичальника.

Технологію кредитного скорингу запропонував американський економіст Д. Дюран на початку 1940-х років. Ця технологія передбачає використання різноманітних коефіцієнтів в умовах бальної системи та класифікацію потенційних позичальників з урахуванням рейтингу їхньої кредитоспроможності. У США 1967 року для оцінювання кредитоспроможності за допомогою скорингу вперше було застосовано інформаційні технології, що дозволило скоротити частку безнадійних кредитів на 50%. У 1980-х рр. було запропоновано модель скорингу на основі нейромереж, що підвищило прибутковість існуючої моделі на 27%.

Скорингові системи є дуже зручним інструментом оцінювання кредитоспроможності. Використання скорингу сприяє підвищенню швидкості прийняття рішень щодо видачі кредитів, що є дуже важливим у сучасних умовах. Окрім того, скоринг урахує не тільки фінансові показники діяльності позичальника, а й якісні показники кредитоспроможності.

Якісні показники кредитоспроможності відіграють не менш важливу роль у визначенні вірогідності повернення кредиту, ніж кількісні. Розповсюдження скорингових систем для виявлення та оцінювання ризиків роздрібного кредитування пояснюється наявністю великої кількості однотипних позичальників у цій сфері кредитування.

Скоринг зумовлює можливість здійснення експрес-аналізу в присутності позичальника. Більшість спеціалістів визнає її найприйнятнішою для споживчого кредитування, з урахуванням алгоритмів побудови системи і вхідних інформаційних даних.

Скоринг використовується головним чином під час кредитування фізичних осіб, особливо при видачі споживчих кредитів, не забезпечених заставою.

Існує чотири види кредитного скорингу – аплікаційний, поведінковий і колекторський та скоринг оцінки можливості шахрайства (рис. 2).

Рис. 2. Види кредитного скорингу [1, с. 179]

Аплікаційний використовується на початку кредитних відносин, коли позичальник отримує кредит. Скоринг за актуальними даними протягом оформлення заявки (*application scoring*) – оцінка кредитоспроможності потенційних позичальників за наданою інформацією упродовж кредитної трансакції. Основною проблемою створення адекватних систем скорингу є відсутність відповідної статистичної бази щодо функціонування грошово-кредитних систем. Ця проблема, перш за все, це стосується *application*-скорингу, зважаючи на необхідність доступу до бази даних кредитних справ у цілому по системі. Особливо це стосується банківського ринку трансформаційних країн.

Поведінковий скоринг є частиною кредитного моніторингу. Скоринг протягом кредитного періоду (*behavioral scoring*), коли оцінка динаміки стану кредитного рахунку позичальника дозволяє математично оцінити ймовірність повернення кредиту. Скорингові моделі ймовірності, що використовуються для цього, дозволяють спрогнозувати зміну платоспроможності позичальника, визначити оптимальні ліміти за кредитною карткою тощо [1].

Колекторський застосовують у разі невиконання позичальником своїх зобов'язань. Оцінка ймовірності повного або часткового повернення кредиту (*collection scoring*) пропонує визначення пріоритетних напрямів роботи щодо позичальників, коли їхній кредитний рахунок класифікують як «незадовільний». Такий вид використовується за умов порушення позичальником зобов'язань щодо погашення кредиту. Згідно з результатами багатьох досліджень майже 40% неплатежів припадає на позичальників, які невимушено забувають внести платіж за кредитом. Підтримка скоринговою системою *collection*-скорингу дозволяє автоматично ліквідувати цю заборгованість.

Скоринг оцінки можливості шахрайства Оцінка можливості шахрайства (*fraud scoring*) визначає ймовірність потенційних неправомірних дій позичальника. Як правило, цей метод використовується разом з *application*- і *behavioral*-скорингом вірогідного аналізу позичальників. За даними українських банків, під шахрайство підпадає до 10% усіх неплатежів [1, с. 179]. ***Fraud-scoring*** – ***перспективний напрям кредитного скорингу***. Ризики зростання портфеля неповернень змусили фінінститути всерйоз задуматися про методи боротьби з такими позичальниками. *Fraud-scoring* дозволяє банку в онлайн-режимі виявляти здобувачів, чиї звернення варто відхилити або відкласти для більш детального розгляду. Скорингові моделі для виявлення спроб обдурити фінустанову підрозподіляють усіх потенційних позичальників на групи за ймовірністю, що те чи інше прохання про видачу кредиту є шахрайством. Такі заходи не тільки надають додаткову інформацію для поведінкового і

колекторського скорингу, а й можуть заплутати шахрая, оскільки скорингова система враховує до результату прийняття рішення не всі питання.

Системи скорингу, побудовані на підґрунті запропонованого алгоритму, надають здатність ефективно та адекватно оцінити кредитоспроможність позичальника банку в умовах кризи і посткризової рецесії, оскільки враховують регіональну специфіку, загальносвітові глобалізаційно-інтеграційні процеси та динаміку змін макроекономічної ситуації. Це забезпечується тим, що кожен банк може закласти у процес оцінки найрізноманітніші показники: репутація позичальника (переведена у бальну шкалу), зміни ринкової кон'юнктури (за результатами прогнозних показників) та ін. (рис. 3).

Рис. 3. Алгоритм скоригованої скоринг-системи оцінки позичальника [1, с. 180]

Скоринг являє собою математичну або статистичну модель, яка стає основою комп'ютерних прикладних програм. Самостійно банківським установам розробляти такі додатки є надзвичайно дорого, це потребує знання не лише банківської, а й комп'ютерної справи, програмування. Відтак, банки обмежуються придбанням скорингової карти для оцінювання платоспроможності позичальника у розробників скорингових рішень, однак рідко купують у того ж розробника програми для служб зі збору боргів. Нині розробників скорингових рішень фінустанови обирають, виходячи з цін на їхню продукцію і досвіду в цій сфері. У нас такі програми пропонують дві компанії:

вітчизняна «Скорто Солюшенс» і міжнародна фірма «SAS», що працює з банками в усьому світі [1, с. 180].

Серед українських банків відразу з'явилися бажаючі застосувати неадаптовані західні інструменти зменшення кредитних ризиків, проте актуальною залишається проблема формалізованої оцінки факторів кредитування в умовах економічної невизначеності.

Найчастіше вивчення кредитоспроможності індивідуальних позичальників здійснюється за бальною системою оцінки надійності клієнтів. У таблицях подано типові для американських, французьких, англійських банків класифікаційні бальні оцінки для визначення надійності позичальника. За критеріями таблиці 1, відмовляють у кредиті позичальникові, якщо він набрав менше 13 балів. При отриманні ним близько 30 балів – розглядають пропозицію про надання кредиту з великим ризиком.

Переваги скорингових систем:

1. підвищення точності оцінки позичальника та зменшення рівня неповернень. Як свідчить досвід західних країн, після введення в роботу скорингових моделей рівень «поганих» боргів скоротився на 15–20% у порівнянні з ручним опрацюванням кредитних заявок.

2. прискорення процедури оцінки позичальника. Метод скорингу дозволяє провести експрес-аналіз заявки на кредит у присутності клієнта.

3. швидкість і безсторонність в ухваленні рішень. У французьких банках клієнт, запросивши позику і заповнивши спеціальну анкету, може отримати відповідь про можливість надання позики протягом кількох хвилин.

4. збільшення кредитного портфелю за рахунок зменшення кількості необґрунтованих відмов по кредитних заявах, можливість ефективного управління кредитним портфелем,

5. створення централізованого накопичення даних про позичальників;

6. : зниження резервів, що формуються на можливі втрати по кредитах.

7. відсутність необхідності тривалого навчання персоналу

Впровадження кредитного скорингу в практичну діяльність вітчизняних банків дасть змогу:

- підвищити ефективність управління кредитним портфелем банку на підставі прийняття зважених та обґрунтованих рішень;

- знизити операційні витрати завдяки економії робочого часу працівників кредитного відділу, оскільки порівняно з традиційним аналізом кредитної заявки знижується кількість документації, що обробляється.

- використовувати якісно нові системи прийняття рішень щодо видачі кредиту і вдосконалення моделей кредитування.

Основними напрямками розвитку скорингових систем є пошук нових факторів впливу, розробка та використання новітніх моделей оцінки кредитного ризику позичальників, методів їх реалізації. Оскільки конкуренція на ринку споживчого кредитування жорстка, то установа з кращою системою кредитного ризик-менеджменту отримає значні конкурентні переваги.

Останнім часом скоринг стає дедалі більш популярним не тільки під час оцінки кредитного ризику, а й в інших галузях: при маркетинговому дослідженні (для визначення ймовірності, що саме ця група клієнтів користуватиметься цим видом продукції); роботі з боржниками (для визначення найбільш ефективного методу відшкодування збитків); виявленні шахрайства з кредитними картками; визначенні ймовірності, що клієнт може перейти до конкурента, та ін.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи все вище наведене зробимо висновок, що з розвитком ринкових відносин виникла необхідність принципово нового підходу банків до визначення платоспроможності і кредитоспроможності позичальників. Водночас зазначимо, що банківські заклади застосовують безліч різноманітних методик оцінки з певною системою коефіцієнтів. Проте додаткові складності у визначенні кредитоспроможності виникають у зв'язку з існуванням таких чинників, які виміряти і оцінити у цифрах не можливо. Це стосується, у першу чергу моральних якостей і репутації позичальника. Універсальної методики оцінки кредитоспроможності позичальника на сьогодні в Україні не існує.

Основні напрямки оцінки наведені, в діючому Положенні «Про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за активними операціями банків». Банки мають право та необхідність доповнювати дану методику власними показниками, які найбільш точно визначають можливість повернення наданої позики.

За результатами аналізу існуючих методик оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи встановлено, що кредитний скоринг є найбільш прийнятним методом для банків в сучасному мінливому економічному просторі. Саме цей метод дозволяє врахувати і особливості розвитку регіону, і боротись із шахрайським діями позичальників, що нині є надзвичайно актуальним.

Таким чином, упровадження скорингових систем у практику українських банків необхідне як для самих банків щодо впевненості в поверненні кредиту позичальником та відповідно зниженні кредитних ризиків банку, так і для позичальників, для яких скорингова система відчутно скоротить час на прийняття банком рішення на видачу кредиту.

Список літератури

1. Бучко І. Є. Скоринг як метод зниження кредитного ризику банку [Електронний ресурс] / І. Є. Бучко // Вісник університету банківської справи Національного банку України. – 2013. – №2 (17). – С. 178-182. – Режим доступу: www.irbis-nbuv.gov.ua/
2. Внукова Н. М. Управління кредитним ризиком у споживчому кредитуванні [Електронний ресурс] / Н. М. Внукова, М. О. Васильєва. – Режим доступу: www.fkd.org.ua/article/download/29658/26539.
3. Вовк В. Я. Кредитування і контроль: Навч. посіб. [Електронний ресурс] / В. Я. Вовк, О. В. Хмеленко – К.: Знання, 2008. – 463 с. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1866040652679/bankivska_sprava/.
4. Волик Н. Г. Скоринг як експертний метод оцінювання кредитного ризику комерційного банку при споживчому кредитуванні [Електронний ресурс] / Н. Г. Волкова // Вісник Запорізького національного університету . – 2008. – № 1 (3). – С. 40-44. – Режим доступу: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/econom_2008_1/2008-26-06/volik.pdf.
5. Герасимович А. М. Проблеми аналітичної оцінки банківських методик визначення кредитоспроможності позичальника-фізичної особи [Електронний ресурс] / А. М. Герасимович // Вісник ЖДТУ. – 2012. – № 3 (61). – С. 313-315. – Режим доступу: www.ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/44517/40782.

6. Кришталь Г. О. Оцінка фінансового стану позичальника – фізичної особи в комерційному банку [Електронний ресурс] / Г. О. Кришталь. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fkd_2014_1_19.pdf.

7. Основні показники діяльності банків України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807

8. Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями», затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 25.01.2012 № 23. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12>.

9. Сороківська З. Методи залучення банками роздрібних клієнтів та особливості взаємодії з ними / З. Сороківська // Фінансово-банківські та адміністративні послуги: проблеми управління та перспективи розвитку: зб. тез доп. Міжнар. наук.-прак. конф. – Тернопіль: Астон, 2015. – С. 87-88.

10. Цугунян А. М. Оцінка кредитоспроможності позичальника та шляхи її вдосконалення [Електронний ресурс] / А. М. Цугунян // Фінанси, банки, інвестиції – 2014 – №1. – С. 57-62. – Режим доступу : www.fbi.crimea.edu/arhiv/2014/nv_1-2014/010tcugun.pdf.

References

1. Buchko I. Ye. (2013) Skorynh yak metod znyzhennia kredytnoho ryzyku banku [Scoring as a method of reducing the credit risk of the bank]. Visnyk universytetu bankivskoi spravy – Journal of University of Banking, 2 (17), 178-182. (n.d.) nbuv.gov.ua. Retrieved from: www.irbis-nbuv.gov.ua [in Ukrainian].

2. Vnukova N. M., Vasylieva M. O. Upravlinnia kredytnym ryzykom u spozhyvchomu kredytuvanni [Credit risk management in consumer lending]. (n.d.) www.fkd.org.ua. Retrieved from www.fkd.org.ua/article/download/29658/26539 [in Ukrainian].

3. Vovk V. Ya., Khmelenko O. V. (2008) Kredytuvannia i kontrol: Navch. posib. [Loans and control: training manual] (n.d.). <http://pidruchniki.com>. Retrieved from: http://pidruchniki.com/1866040652679/bankivska_sprava/ [in Ukrainian].

4. Volyk N. H. (2008) Skorynh yak ekspertnyi metod otsiniuvannia kredytnoho ryzyku komertsiiinoho banku pry spozhyvchomu kredytuvanni [Scoring as expert method of evaluation of credit risk of commercial banks in consumer lending]. Visnyk Zaporizkoho natsionalnoho universytetu. – Journal of Zaporizhzhya National University, 1 (3), 40-44. (n.d.) <http://web.znu.edu.ua>. Retrieved from: http://web.znu.edu.ua/herald/issues/2008/econom_2008_1/2008-26-06/volik.pdf [in Ukrainian].

5. Herasymovych A. M. (2012) Problemy analitychnoi otsinky bankivskykh metodyk vyznachennia kredytopromozhnosti pozychalnyka-fizychnoi osoby [Problems of analytical evaluation of banking methods for creditworthiness of individual borrower]. Journal ZhDTU, 3(61), 313-315. (n.d.) www.ven.ztu.edu.ua. Retrieved from: www.ven.ztu.edu.ua/article/viewFile/44517/40782 [in Ukrainian].

6. Kryshstal H. O. Otsinka finansovoho stanu pozychalnyka – fizychnoi osoby v komertsiiinomu banku [Evaluation of the financial condition of the borrower -

individual in a commercial bank]. – Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Fkd_2014_1_19.pdf [in Ukrainian].

7. Osnovni pokaznyky diialnosti bankiv Ukrainy [Main indicators of banks in Ukraine]. – Retrieved from: http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=36807 [in Ukrainian].

8. Polozhennia pro poriadok formuvannia ta vykorystannia bankamy Ukrainy rezerviv dlia vidshkoduvannia mozhyvykh vtrat za aktyvnymy bankivskymy operatsiiamy», zatverdzenoho Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy vid 25.01.2012 № 23. – [Regulations on the procedure of formation and use of reserves by banks in Ukraine to avoid possible losses from active banking operations]. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0231-12> [in Ukrainian].

9. Sorokivska Z. (2015) Metody zaluchennia bankamy rozdribnykh klientiv ta osoblyvosti vzaiemodii z nymy [Methods for banks to attract retail customers and features interaction with them]. Finansovo-bankivski ta administratyvni posluhy: problemy upravlinnia ta perspektyvy rozvytku – Public financial and banking services management: problems and prospects of development (pp. 87-88). Ternopil: Aston [in Ukrainian].

10. Tsuhunian A. M. (2014) Otsinka kredytopromozhnosti pozychalnyka ta shliakhy yii vdoskonalennia [Assessment of creditworthiness of the borrower and ways to improve]. Finansy, banky, investytsii – Finance, banks, investment, 1, 57-62 (n.d.) www.fbi.crimea.edu. Retrieved from: www.fbi.crimea.edu/arhiv/2014/nv_1-2014/010tcugun.pdf [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

Досліджено сучасні методики оцінки кредитоспроможності позичальника-фізичної особи, що використовуються банківськими установами в практичній діяльності. Обґрунтовано переваги та недоліки використання кожної з них та доцільність застосування різних методик при наданні різних видів кредитів. Визначено, що найбільш перспективною методикою оцінки кредитоспроможності саме фізичної особи є кредитний скоринг. На основі зарубіжного досвіду наведено рекомендації щодо поліпшення проведення якісної оцінки кредитоспроможності. Реалізація цих рекомендацій призведе до поліпшення та пришвидшення надання якісних банківських послуг клієнту, а також успішного функціонування банківської установи.

АНОТАЦІЯ

Исследованы современные методики оценки кредитоспособности заемщика – физического лица, которые используются банковскими

учреждениями в практической деятельности. Обоснованно преимущества и недостатки использования каждой из них, а также целесообразность применения разных методик при предоставлении разных видов кредитов. Определено, что наиболее перспективной методикой оценки кредитоспособности именно физического лица является кредитный скоринг. С учетом зарубежного опыта дано рекомендации по поводу улучшения проведения качественной оценки кредитоспособности. Реализация этих рекомендаций приведет к улучшению и ускорению предоставления качественных банковских услуг клиенту, а также успешного функционирования банковского учреждения в целом.

ABSTRACT

Background. Credit is the main source of banks' income and its quality provision depends on carefully evaluated borrower's creditworthiness. Changes in the banks activity and its adjustment to new macroeconomic conditions should be investigated.

Purpose. The aim of this paper is to analyze different assessment methods of borrower's creditworthiness in terms of feasibility of various types of loans provision and to provide recommendations on the most effective methods of proceedings of this assessment in bank's activity.

Methods. To evaluate borrower's creditworthiness the following techniques are used:

- ❖ solvency evaluation methods;
- ❖ underwriting;
- ❖ score credit history;
- ❖ scoring models.

Results. By creditworthiness they understand availability of conditions in borrower for lending operations and his ability to repay a debt fully and due to agreement. The borrower creditworthiness assessment is determined by the analysis of quantitative indicators (economic solvency) and qualitative characteristics (personal creditworthiness).

Studying this problem gave the possibility to define that credit scoring is the most effective and the most promising method. The essence of scoring is that for each parameter characterizing the borrower is given a reasonable estimate in points. It helps bank institution to identify how high is the probability that a particular potential borrower returns the loan in fixed time. Scoring causes the possibility of the rapid test in the presence of the borrower. It is recognized by most experts to be the most appropriate for consumer credit taken into consideration the system algorithms and input data information.

Conclusions. *Thus, the scoring systems implementation in practice of Ukrainian banks is necessary both for banks and borrowers. For banks it is a possibility to be confident in paying back credit by a borrower and correspondingly reducing the credit risk of the bank. For the borrowers the scoring system significantly reduces the time for the bank to take decision about credit provision.*